

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊՐԻՆՏԵՐՆԻ ՏԱՐԻ

ՄԵԼԻ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կես տարվանը 6 ռուբլ. Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյանիս խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлисъ, Редакция «Мелі». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak». Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (յացի կիրակի եւ տօն օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպեկ. Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Հանգուցեալ ԻՍԱՀԱԿ ԺԱՄԶԱՐԵԱՆԻ այրին և եղբայրները յայտնում են իրանց խորին հորհրակալութիւնը այն բոլոր հաստատութիւններին և անձանց, որոնք իրանց ցաւակցութիւնն ու վիշտն են յայտնել մեր ընտանիքի կրած ծանր և անփոխարինելի կորուստի համար:

1—1

ՌՈՎԱՆԴԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆ

Համերայնութեան գաղափարը. — Ներքին ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Գանձակից. Նամակ Ղազարի գաւառից. Ներքին լուրեր. — ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Գալֆայեան որբանոցի մայրապետի մահը. Արտաքին լուրեր. — ՀԵՌԱՅԻՆՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ Նեկրասով:

ՀԱՄԵՐԱՅԻՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

Ներկայ 1902 թուի ամենամիսթարական երևոյթներից մէկը այն պէտք է համարել, որ մի քանի տարիներ արանից առաջ մամուլի էջերում սկսված ազգատեացական արշաւանքը բաւական թուլացաւ և նրա փոխարէն ազգերի համերայնութեան պաշտպանների ձայնը առանձին ոյժ ստացաւ դառնալով հասարակական կարծիքի գերիշխող տրտայայտութիւնը:

Այն ժամանակ, երբ կրքերը յուզված էին, երբ թշնամական յոգուածները զորքերում էին ազգութիւնների ինքնասիրութիւնը և երբ վիրահարմանը համապատասխան բաւարարութիւն էին պահանջում, մի այդպիսի ժամանակ շատ օտարոտի էին հնչում համերայնութեան և փոխադարձ բարեացակամութեան յորդորները, որոնք կարծես տեսական խրատների տպաւորութիւն էին գործում մարդկանց վրա:

Սակայն հենց այդպիսի րօպէներում է զօրեղ կերպով արտայայտվում համագումարների և դաւանանքների ոյժը. այդպիսի փորձութիւնների ժամանակ է պարզվում, թէ որքան ամուրի է և հաստատ այն ծրագրերը, որ զրել է այս և այն լրագիրը իր դրօշակի վրա:

Մեզ համար շատ հաճելի է արձանա-

գրել, որ թշնամական այն մեծ իրարանցումի ժամանակ երբեք, ոչ մի րօպէ, ոչ մի ակնարկով «Մշակ» լրագիրը չէր դաւաճանեց իր հիմնական սկզբունքին սերմանելու սէր ազգութիւնների մէջ և դէմ լինելու այն բոլոր ջանքերին, որոնք հակված են ազգութիւնները միմեանց դէմ զինելու և միմեանց հետ թշնամացնելու: Ընդհանուր գրգռմունքների միջոցին մարդիկ չեն հաւանում համերայնութեան, եղբայրակցութեան և ընդհանուր քաղաքացիութեան քարոզները: Նրանք պահանջում են վրէժ, հակահարուածներ, խիստ պատասխաններ համեմատ յարձակումներով: Սակայն համագումարի ոյժը հենց այդտեղ է թափված, — չէր գրավել տիրող կրքերից, չէր շողորթել այդ կրքերը և յիշեցնել առանց տատանման այն, ինչ որ սկզբունքն է պահանջում, արդարութեան ձայնն է թելադրում:

Եւ մենք ուրախ ենք, որ համերայնութեան գաղափարը օրէջքօր այնքան տարածվում է, որ նա սկսում է արդէն բարերար արգիւնքներ առաջացնել գործնական կեանքի մէջ և առաջն առնել դանազան թիւրիմացութիւնների:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԱՆՁԱԿԻՑ

Դեկտեմբերի 15-ին

Երբ բնութիւնից մարդ պարզեւտարված է լինում ձիւղբով, գրեւոր ջորհով, տաղանդով, և եթէ այդպիսի մի մարդ նպատակ է դնում իր բոլոր ոյժերով ծառայել թէ՛ ազգի, թէ՛ հասարակութեան և թէ՛ կղեր ասած դասի շահերին, նա յամենայն դէպս պէտք է աշխատէ անաչտու լինել և իր գրիչը դէպի չարը չը գործադրէ:

պարակի վրա գրեց այդ հարցը: Հոշակաւոր ուռւ գորդ Դօստօեկովին իր դաւաճանական խօսքի մէջ, երբ մի րօպէ կանգ առաւ՝ գրականութեան մէջ «նոր խօսք» մտցնող բանաստեղծների պատմական յայտնաբերութեան մտքի վրա, և այդ յայտնաբերութեան մէջ Նեկրասովին տեղ տուեց Պուշկինից և Լերմոնտովից յետոյ, ամբողջ մի ձայն յանկարծ պոռաց. «Նեկրասովը բարձր է Պուշկինից և Լերմոնտովից».— «այո, բարձր է, կրկնեցին մի քանի ոգևորված ձայներ», չըկատարելով գերեզմանը.— «ոչ, բարձր չէ», թնգաղին ուրիշ ձայներ:

Եւ այդ վէճը շարունակվեց գերեզմանատնից դուրս, գրական օրգանների էջերում, և այդ օրից սկսած Նեկրասովի անունը ծառայեց յուր բանակուրդի, որի ժամանակ ձլլէժի և թախծութեան մուտքային (ինչպէս անուանում են բանաստեղծին) թշնամաբար վերաբերվող բանակը կանգ չէր առնում նոյն իսկ վիրաւորական դարձուածքների անաչ՝ Իսկապէս, այդ կրքոտ վերաբերմունքը դէպի Նեկրասովի ստեղծվեց ուռւաց հասարակութեան մէջ դեռ իրան, բանաստեղծի կենդանութեան ժամանակ, երկտապարդութիւնը սքանչացած էր նրանով, համարելով նրան ուռւաց ամենամեծ բանաստեղծը, իսկ հակառակորդները, մանաւանդ նրա հրապարակախօսական գործունէութեան հակառակորդները, հասցրին գրական վէճը ահագին հրդեհի աստիճանին, և երբ վրա հասաւ մահը, վիճող բարեկամները և թշնամիները դէմ առ դէմ կանգնելով, իրար հանդիպելով,

Մենք բաղդ ենք ունեցել «Մշակին» մէջ շատ անգամ կարգաւ պ. Տէր-Աւետիքեանի նամակները, որոնք մեծ մասամբ հետաքրքիր են եղել: Սակայն պէտք է պարզը խոստովանեմ, որ նրա այս անգամ «Մշակին» 274 համարում լոյս տեսած նամակը, մեր կարծիքով, միանգամայն նախաճնում է նրա գրչի արժանաւորութիւնը: Նա մի ամենահասարակ բանից աշխատում է մի մեծ գործ ստեղծել—լուրից ուղտ շինել: Ինչու, ով գիտէ: Զէ որ նա էլ մարդ է՝ գուցէ նա էլ ունի իր մասնաւոր շարժառիթը:

Գանձակի հոգեւոր կառավարութիւնը և յաջորդարարը, որի այժմ կառավարին է Անանիա արքայանք, տեղաւորվում են եկեղեցապատկան մի սովորական երկայրկանի շինութեան վերին յարկում, որի ներքին յարկը բաղկանում է մի շարք խառութիւններից: Այդ շինութիւնը պ. Տէր-Աւետիքեան պալատի է նմանեցնում, սակով «շինութիւնը բաւական ընդարձակ է ու յարմար, վայելուչ, նա օժտված է ժամանակակից «կոմֆորտի» վերջին խօսքով. փափկակեցութեան, անգորր, խաղաղ կեանքի ու լատարգական ընդ մի սքանչելի, մի երասաւէտ վայր է նա, որի մէջ դռնի ընտանիք անգամ իրան շատ երջանիկ կը գտար ու չէր դաժնաւոր ընտել իր վիճակից, անյարմարութիւններէն: Որքան չափած խօսքեր, որքան անհերքելի չափազանցութեան է հասցրած մի հասարակ տան նկարագիր: Ոչ թէ միայն եկեղեցապատկան այդ երկայրկանի տունը, այլ, թող լաւ հասկանայ պ. Տէր-Աւետիքեան, որ դեռ մինչև այժմ Գանձակից զաղաքը չունի այնպիսի մի կախարդական շինութիւն, որը նա պատկերացնում է իր վառ երևակայութեան մէջ: Մասնաւոր որ մեր գանձակցիներից շատերն է յայտնի, որ այդ տան մէջ մասնաւոր բնակիչները քիչ չեն գանգատվել նրա մէջ թաւաւորող պակասութիւնների վրա: Թողնեք այս:

Նախ և առաջ ներեցէք մեզ փակագծի մէջ յայտնելու մեր համեատ կարծիքը, որ սրբազանը մեծ բարութիւն արած կը լինէր իր վիճակին, եթէ թողնէր իր պաշտօնը և նրան փոխարինէր մի աւելի եռանդուն, գործունէայ, ժամանակի պահանջներին համաձայն ժողովրդի կարիքները ծանայող և ըստ այժմ վիճակը կառավարող մի վարդապետ, որովհետև սրբազանը իր հիւանդութեան պատճառով անկարող է իր

մոռացան նոյն իսկ պայմանական սահմանները: Ի հարկէ, այժմ, երբ արդէն անցել է մի քանի տարի, այժմ, երբ այլ և չը կան թշնամիներ և բարեկամներ և Ռուսաստանը այսօր ցոյց է տալիս իր յարգանքը իր ազգային բանաստեղծին, նրա մահվան քսան և հինգ ամեակի առթիւ, այժմ կարելի է համարվում եթէ ոչ անաչառ, հանգարտ սրտով, պաղարին կերպով, գէթ իսկապարհաբարկան տրամադրութեամբ երկարել ջնադատութեան և գնահատել գրական գործունէութիւնը և բանաստեղծական արժանիքը մի գործի և բանաստեղծի, որը յամենայն դէպս, ինչպէս ասել է Շչեքրինը, «մեծ մարդ էր ուռւաց գրականութեան մէջ»: Օրոշում քաղելով այդ ջնադատութիւններից, մենք կաշխատենք մի համառօտ և ամփոփ գաղափար տալ հայ ընթերցողներին Նեկրասովի մասին, ի նկատի ունենալով, որ այդպիսի մի նշանաւոր օտարազգի բանաստեղծի կեանքը և գործունէութիւնը շատ խրատական և հրահանգիչ կարող է լինել նաև մեզ համար *):

«Ամեն անգամ—ասում է Վ. Միրսիկ, երբ առաջ է գալիս մի գործի մահվան տարեւարձի յիշատակաւտարութիւնը, մի գործի, որ բաժանված է լինում մեզանից «տասնամեակների անդնդով», յուզվում է մի ծանր հարց, թէ արդեօք չէ մեռել այդ գործը բոլորովին, մնացել

*) Մեր այս յօդուածը կազմում ենք այն տեսութիւնների հիման վրա, որոնք տպված են «Миръ Boжій» և «Курьба» для вѣщих» ամսագրների այս դեկտեմբերի համարներում:

վիճակի ժողովրդի կարևոր պահանջներին բաւականութիւն տալու: Մեր կարծիքը սրբազանի վերաբերութեամբ այսպէս որոշակի յայտնելուց յետոյ, կրկին անգամ չեղում են, որ սրբազանը հիւանդ է, ուստի նրան հարկաւոր է հանգստութիւն, խաղաղ կեանք, մինչդեռ նրա հանգստութիւնը, անվրդով կեանքը խանգարում է մի ատաղձագործ՝ իր արհեստով ներքին յարկի խառութիւնի մէկում: Այս դէպքում ինչ է մնում անել սրբազանին. երկու բան կամ ինքը, իրան խաղաղ կեանք մատակարարելու համար, պէտք է տեղափոխվի մի ուրիշ տուն, կամ ատաղձագործը պէտք է դուրս գայ խառութից, որը գտնվում է սրբազանի բնակարանի և կառավարութեան ատեանի տակ: Այս երկու ճանապարհից ամենայն տին ուսմիկը կարող է անգամ հասկանալ, որ ատաղձագործին է հարկաւոր թողնել խառութիւնը: Բայց պ. Տէր-Աւետիքեանի նամակից երևում է, որ հարցը այսպէս հեշտութեամբ չէ վճռվում: Կոգեւոր կառավարութիւնը պաշտօնական թղթեր է ուղղում ս Յովհաննէս մայր եկեղեցու երէցփոխին, որ նա ատաղձագործին հեռացնէ խառութից, իսկ պ. երէցփոխը չէ կատարում կառավարութեան հրամանը և այսպիսով՝ Տէր-Աւետիքեանից ասելով, «գործը շատ լուրջ դնաւորութիւն կը ստանայ, որով հոգեւոր ատեանը կը դադարի ամբողջ ամիսներ, գուցէ և տարի, մոռացութեան տալով բաղձաթիւ անհամեմատ աւելի լուրջ, կարեւոր ու օգտաւէտ գործեր...» յետոյ շարունակում է «այդպիսով ստեղծում է (հոգ, կառւ) մի «մեծ գործ», մի «լուրջ հարց», որը այժմս նրան անհամեմատ աւելի է զբաղեցնում, քան թէ մակեդոնական հարցը ամբողջ Եւրօպային: Ուր դէմ է. երէցփոխին եթէ կարելի է մեղադրել մէկին, միթէ քիչ տեղիք կայ մեղադրելու և միւսին, որ այդպիսի հասարակ, չնչին բանից իր համար մեծ գործ է ստեղծում: Եւ ինչ գործ ունի այստեղ մակեդոնական հարցը, դա ինչ համեմատութիւն է: Դարձեալ անհերքելի չափազանցութիւն: Մենք գիտենք, որ պ. Տէր-Աւետիքեանը անցնէ զաղաքակառութիւնից, միայն ցաւում ենք, որ մակեդոնական հարցի վճիռը նրա ձեռքին չէ, այն ժամանակ այդ սոսկալի հարցի վճիռը այդքան մեծ դրժուարութիւնների չէր հասնի և մակեդոնացիք միանգամայն կը բաղդաւորվէին...

է ընթերցողներին յիշողութեան մէջ որ և է մի բան, բացի նրա անունից, պէտք է նա մեր սերնդին այնպէս, ինչպէս պէտք էր իր ժամանակակից սերնդին, որի զգացումները, խոհերը, տրամադրութիւնները նա մարմնացնում էր հասկանալի և զեղարուեստական պատկերների մէջ: Ժամանակը անինայ է, երկրային մեծութիւնը և փառքը անհաստատ են. պատմութեան գերեզմանատան մէջ սփռված կայ մի ամբողջ շարք կորած, անձանք գերեզմանների, որոնք մի ժամանակ թանգաքն էին և երկրպագութեան առարկայ: Դարերի և տասնեակ տարիների դատաստանը,—պատմութեան դատաստանը—գարհուրելի դատաստան է, զարհուրելի փորձ, որի մասին կամ գաղտնի հիացմամբ կամ արտաճմիկ արտափոխ մտածում է ամեն ոք, ով հանդէս է գալիս մարդկանց առաջ, իբրև նրանց ուսուցիչը, պետք և պարագլուխը, իբրև նրանց բանաստեղծը: Մեծամասնութիւնը, ի հարկէ, հանդիսանում են հերոսներ միայն իրանց ժամանակի, և ամենալաւ դէպքում, հերոսներ իրանց սերնդի, նրանց մէջ լինում է աւելի փայլ, վառվռունքութիւն, աւելի գեղեցկութիւն, քան իսկական ոյժ, և միայն շատ սակաւները ընդունակ են լինում «վարակել» իրանց զայրոյթով, իրանց թախիծով, կարեկցութեամբ իրանց հեռաւոր սերունդներին, որոնք մեծացել են ուրիշ պայմաններին, ուրիշ թշնամիների և կուռքերի մէջ...

«Ինչ շատ շուտ է գուշակել Նեկրասովի բանաստեղծութեան համար, թէ նա կապրէ մարդկանց յիշողութեան մէջ այսօրվանից մինչև

«Ինչ շատ շուտ է գուշակել Նեկրասովի բանաստեղծութեան համար, թէ նա կապրէ մարդկանց յիշողութեան մէջ այսօրվանից մինչև

